

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В РАМКАХ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Крістіна Юрченко,

*аспірантка кафедри міжнародного права
Українського державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі*

Основою правової системи Світової організації торгівлі (далі – СОТ) є три базові угоди, що визначають правила міжнародної торгівлі товарами, послугами та правами інтелектуальної власності: Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 р. (далі – ГАТТ 1994) разом з Генеральною угодою з тарифів і торгівлі 1947 р. (далі – ГАТТ 1947); Генеральна угода з торгівлі послугами (далі – ГАТС); Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – ТРИПС). Згідно із статтею VIII Угоди про утворення СОТ вона є міжнародною міжурядовою організацією, створеною відповідно до норм міжнародного права. СОТ може діяти незалежно від волі кожної країни – члена цієї організації. Проте така діяльність СОТ здійснюється винятково через створені нею органи (Міністерську конференцію, Генеральну раду та Секретаріат). Діяльність СОТ може здійснюватися винятково в рамках її компетенції, визначеної Угодою та прийнятими на її основі іншими документами.

Метою цієї статті є аналіз наукових досліджень, в яких порушуються важливі питання щодо правових аспектів стратегії розвитку світової торгівлі. На основі такого аналізу визначаються проблемні аспекти, що потребують більш детального вивчення й уточнення.

Аналіз останніх досліджень щодо правових аспектів стратегії розвитку світової торгівлі (як вітчизняних, так і зарубіжних науковців) дозволяє зробити висновок про те, що згідно з Угодою, СОТ забезпечує загальну інституційну основу для здійснення торговельних відносин між її членами, тобто утворює міжнародний форум з робочими органами. В його рамках можуть здійснюватися міжнародні переговори як між усіма членами СОТ, так і між окремими учасниками. Сфера регулювання СОТ може бути розширена за

рахунок майбутніх угод, які будуть включені в загальну систему СОТ.

За станом на 2009 р. до СОТ входять 153 учасника (149 держав та 4 митні території). 149 країн світу – членів СОТ – це понад 97 % обсягу світової торгівлі, близько 85 % світового ВВП та понад 85 % населення світу. При цьому майже 30 країн перебувають у стадії переговорного процесу про вступ до СОТ. Україна увійшла до складу СОТ 16 травня 2008 р. [1]. Цілі СОТ визначені в преамбулі Угоди про утворення СОТ [2]. Регулювання міжнародної торгівлі в рамках СОТ здійснюється на базі основних правил і принципів, серед яких одним із найважливіших є принцип недискримінації. Він означає, що всі контрактні сторони – члени СОТ зобов'язані надавати одна одній однаково сприятливі умови. Таким чином, жодна країна не повинна робити винятки для іншої або застосовувати щодо неї дискримінаційний підхід. Принцип недискримінації поділяється на суб-принцип режиму найбільшого сприяння, який застосовується до зовнішніх ринків, та субпринцип національного режиму, який стосується внутрішнього ринку.

Режим найбільшого сприяння передбачає надання однакових переваг усім країнам у разі надання певної переваги одній країні. Так, держава – член СОТ надає окремій країні, яка необов'язково є членом СОТ, деякі пільги в торгівлі певною послугою. Зазначена країна повинна згідно з режимом найбільшого сприяння встановити щодо інших держав – членів СОТ однаковий пільговий режим. Таким чином викликається мультиплікаторний ефект, який забезпечує поширення пільг, наданих окремій країні, на всі держави-члени, що сприяє подальшій лібералізації торгівлі. Допускаються також винятки із зазначеного принципу, термін дії яких обмежений до 10 років та які переглядаються через п'ять років після запровадження з метою перевірки існування умов, що зумовили їх необхідність.

Національний режим забороняє дискримінацію іноземних товарів і послуг. Наприклад, якщо держава субсидіює вітчизняного оферента послуг, тоді право на субсидії повинен отримати й іноземний оферент. Оскільки такі положення стосуються, зокрема, аудіовізуальної продукції, державних університетів, дитячих садків тощо, вони вважаються проблематичними, оскільки викликають примусову комерціалізацію певних сфер економіки.

Принцип взаємності, який на даний момент стосується України, передбачає, що країна, яка приєдналася до СОТ, отримала певні переваги, але й узяла на себе певні зобов'язання. У зв'язку з цим слід зазначити, що жодна країна «де факто» не може відступити від попередньо взятих на себе зобов'язань у зв'язку з економічними наслідками для неї.

Практично всі великі держави є членами СОТ. Окрім суто економічних переваг, які досягаються шляхом зниження бар'єрів у торгівлі, система СОТ позитивно впливає на політичну та соціальну ситуацію в країнах, а також на індивідуальний добробут громадян [3, с. 190]. Система СОТ заохочує конкуренцію та знижує торговельні бар'єри, внаслідок чого споживачі виграють. Найочевидніша вигода вільної торгівлі для споживача – зниження вартості життя. У результаті зниження протекціоністських торговельних бар'єрів дешевшають готові імпортовані товари та послуги, а також вітчизняна продукція, у виробництві якої використовуються імпорتنі комплектуючі.

Як правило, митні тарифи, державні виробничі субсидії та кількісні обмеження імпорту ведуть не до захисту вітчизняного ринку, а до підвищення вартості життя. Так, у Великобританії споживачі платять на 500 млн фунтів на рік більше за одяг через торговельні обмеження на імпорту текстилю; для Канадців ця сума становить приблизно 780 млн канадських доларів. Показово, що лібералізація сектора телекомунікацій у Європейському Союзі зумовила зниження цін за послуги в середньому на 7–10 % [4].

Ширший вибір товарів і послуг – це також безумовна перевага вільної торгівлі. Зовнішня конкуренція стимулює ефективне вітчизняне виробництво, опосередковано знижує ціни та підвищує якість вітчизняної продукції. У результаті активнішого товарообміну розвиваються нові технології, як це відбулося, наприклад, з мобільним зв'язком. Зростання експорту вітчизняної продукції також збільшує доходи виробників, податкові надходження до бюджету, отже, і доходи та добробут населення в цілому [5].

Неможливо провести чітку межу між впливом вільної торгівлі на споживачів, виробників і державу. Зниження торговельних

бар'єрів сприяє росту торгівлі, що веде до підвищення як державних, так і особистих доходів. У довгостроковій перспективі розвиток торгівлі веде до підвищення зайнятості в експортних галузях економіки, хоча короткострокове скорочення робочих місць у результаті конкуренції вітчизняних виробників із закордонними практично неминуче. Однак протекціонізм не вирішує проблеми зайнятості. Навпаки, підвищення торговельних бар'єрів викликає зниження ефективності виробництва й якості вітчизняної продукції, що за умови обмеження імпорту веде до зростання цін, негативно позначається на обсягах продаж та кількості робочих місць. Така ситуація склалася, наприклад, у 80-ті роки ХХ ст. у США, коли були введені жорсткі обмеження на імпорту японських автомобілів [6].

Застосування принципів СОТ дозволяє підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності держави за рахунок зменшення тарифних і нетарифних торговельних бар'єрів. Недискримінаційний підхід, передбачуваність і прозорість економіки приваблюють партнерів, підвищують товарообіг, сприяють оптимізації діяльності та зниженню витрат компаній, створенню сприятливого клімату для торгівлі й інвестицій, припливу капіталу у країну. Уряд має більше можливостей захищатися від дій лобістських груп, здійснювати державну політику в інтересах розвитку всіх галузей економіки, а не окремих її частин, що допомагає уникнути викривлень конкурентного середовища. Створюються передумови для боротьби з корупцією та позитивних змін у законодавчій системі, що сприяє припливу інвестицій у країну. Застосування деяких форм нетарифних обмежень, наприклад імпортних квот, пов'язано з можливістю корупції серед чиновників, що розподіляють ці квоти. Зараз у рамках СОТ ведеться робота щодо скорочення й усунення багатьох діючих квот. Прозорість і відкритість інформації, чіткі критерії безпеки, регламентовані стандарти, застосування принципу недискримінації впливають на політичну ситуацію, знижують можливість лобювання рішень і маніпуляцій.

СОТ надає рівне право голосу всім країнам, обмежуючи у такий спосіб можливість економічного диктату великих держав. Учасникам не потрібно вести переговори щодо торговельних угод з кожним із численних партнерів, оскільки відповідно до принципу недискримінації досягнуті в ході переговорів рівні зобов'язань автоматично поширюються на всіх членів СОТ.

Система СОТ створює ефективний механізм для вирішення торговельних суперечок, що передбачає зобов'язання незастосування односторонніх дій. Кожна суперечка

розглядається окремо з огляду на діючі норми та правила. Після ухвалення рішення країни концентрують свої зусилля на його виконанні, та, можливо, наступному перегляді норм і правил шляхом переговорів. Угоди СОТ створюють правову основу для прийняття чітких рішень.

Система СОТ допомагає безперешкодному здійсненню торгівлі та за допомогою конструктивного механізму вирішення суперечок, зміцнює міжнародну стабільність і співробітництво. Метою СОТ є підтримка вільної торгівлі й економічного зростання. Є точка зору, згідно з якою вільна торгівля не може зробити життя звичайних людей процвітаючим, а лише робить багатих (країн і людей) ще багатшими. Узгодження СОТ звинувачуються в частковому та нечесному уклоні у бік міжнародних корпорацій і багатих націй [2]. Критики доводять, що невеликі країни у СОТ користуються незначним впливом, і всупереч цілі СОТ у допомозі країнам, що розвиваються, впливові нації у СОТ фокусуються на їх власних комерційних інтересах. Вони також стверджують, що принципи здоров'я, безпеки й охорони довкілля стабільно ігноруються.

Основою правової системи СОТ є три базові угоди, що визначають правила міжнародної торгівлі товарами, послугами та правами інтелектуальної власності. Правила торгівлі товарами додатково визначаються 12 угодами, які є обов'язковими до виконання всіма країнами – членами СОТ. Ще дві угоди СОТ (а це багатосторонні угоди з обмеженою кількістю учасників) є необов'язковими для країн-членів: Угода про торгівлю цивільною авіатехнікою; Угода про державні закупки. Однак від країн, що вступають до СОТ, у тому числі від України, вимагають приєднання до цих двох угод [7].

Для розв'язання суперечок, що виникають між країнами у разі невиконання вимог угод СОТ, створено спеціальний орган, який діє відповідно до Домовленості про правила та процедури врегулювання суперечок [8].

Для постійного моніторингу стану дотримання вимог угод країнами – членами СОТ запроваджено механізм огляду торговельної політики, яким передбачено подання регулярних (як правило, кожні шість років) звітів країнами – членами СОТ про стан торговельного режиму [3, с. 190].

Висновки

Правова система міжнародної торгівлі не є раз і назавжди даною, а постійно розви-

вається. Як і в будь-якій іншій правовій системі, тут присутні білі плями, що допускають двояке та трояке тлумачення. Постійно йде боротьба країн, які прагнуть реалізувати свої інтереси як в рамках правової системи СОТ, що діє, так і за допомогою її розширення. Звідси й торговельні конфлікти, суперечки з приводу застосування тих або інших норм, зафіксованих угодами СОТ.

Конфлікт інтересів країн – учасниць СОТ і несумісність позицій різних сторін переговорного процесу в останні декілька років досягли глобальних масштабів. Більшість країн, які розвиваються, заявляють, що вони не лише не можуть дозволити собі розширити рамки лібералізації торговельних відносин, а й виступають з пропозицією відстрочити введення раніше досягнутих домовленостей Уругвайського раунду [8]. Однак врегулювання міжнародної торгівлі можна здійснювати лише на базі основних правил і принципів, з використанням ефективного механізму вирішення торговельних суперечок у рамках СОТ. Практичний досвід багатьох країн світу, насамперед країн, що розвиваються, свідчить про те, що більшість потенційно можливих позитивних наслідків для країни, її виробників не реалізується автоматично, а є результатом розумної політики, яка створює потенціал для використання таких можливостей.

Література

1. Циганкова Т. Багатоаспектність наслідків приєднання України до СОТ // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2002. – № 2. – С. 161–164.
2. *The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations. Legal texts WTO* Published. – 2007. – 550 p.
3. *Trade profiles 2008*. WTO Publications. – Geneva: WTO, 2008.
4. *Trachtman J. P. Ubi Remedium, Ibi Jus at the WTO // Materials of the Conference on WTO Dispute Settlement and Developing Countries: Use, Implications, Strategies, Reforms.* – University of Wisconsin. – May, 2005.
5. *Передерієв Є.* Правові аспекти стратегії розвитку світової торгівлі // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 10.
6. *Дюмулен І. І.* Всемирная торговая организация. – М., 2003. – 271 с.
7. *World Trade Organisation ...In Brief.* – Geneva: WTO, 2003.
8. *Wolff A. Wm.* WTO Dispute Settlement and Trade Remedies // Presentation Before Committee to Support US Trade Laws, at Capitol Hill Symposium. – Washington DC, June, 2002.

